

Arbetslinjen – version 2.0

I valrörelsen diskuteras "arbetslinjen" och "jobbpolitiken". Men hur hänger begreppen ihop? Och vad har hänt på arbetsmarknaden under den senaste mandatperioden? Arbetaren har granskat arbetslinjen och regeringens jobbpolitik.

AV ERIK WIKLUND (TEXT) & DANIEL GÖTESSON (ILLUSTRATION)

I DEBATTEN KAN DET ibland låta som att det var Alliansen som uppfann arbetslinjen. Men samma grundläggande idé som i dag driver deras version av arbetslinjen har varit legio inom svensk arbetsmarknadspolitik sedan långt innan Moderaterna blev Nya Moderaterna, även om den här regeringen står för stora förändringar i synen på arbete.

Arbetslinjen i traditionell mening brukar beskrivas som en överenskommelse mellan individen och staten. Så länge individen anstränger sig för att hitta ett jobb så kommer staten att garantera försörjning. Det är först när möjligheterna till arbete eller vidareutbildning är uttömda som det kan bli aktuellt med socialbidrag.

På så vis är arbetslinjen ett disciplineringsinstrument, det kopplar samman bidrag med motåtgärder och ser till att individen alltid strävar efter att bli en produktiv samhällsmedborgare.

Socialförsäkringsutredningens skrift *Vad är arbetslinjen* från 2005 definierar arbetslinjen som "en politik för att inpränta individens skyldighet att försörja sig själv genom belöning av arbetsvilja".

Å andra sidan fanns i den socialdemokratiska versionen av arbetslinjen ett tydligt statligt ansvar – staten ska se till att det finns jobb att söka och att individen har

den kompetens som krävs för att kunna ta de jobben. Det här var i Sverige länge vad "aktiv arbetsmarknadspolitik" innebar, att stimulera efterfrågan i ekonomin så att fler kunde sättas i arbete samtidigt som arbetskraften utbildades för att anpassas till en arbetsmarknad som hela tiden förändrades.

Malin Junestav är filosofie doktor i ekonomisk historia och lektor vid Mälardalens högskola. Hon menar att det skedde en dramatisk förändring av arbetsmarknadspolitikerna i början av 1990-talet, då den ekonomiska krisen skapade stor arbetslöshet.

Den gamla idén om att vidareutbilda arbetskraften fungerade inte när Sverige gick från att vara en industri-baserad ekonomi till att i stora delar bli en tjänsteekonomi. Samtidigt skulle såväl nyanlända flyktingar och en stor ungdomsgeneration slussas ut på arbetsmarknaden.

– Fler skulle gå igenom systemet samtidigt som det skulle bli billigare. Resultatet blev en sämre arbetsmarknadspolitik och

att det blev svårare att få ett jobb, säger Malin Junestav.

Huvudnumret i den nuvarande regeringens jobbpolitik är jobbskatteavdraget.

Det finns inget tydligt samband mellan sänkta arbetsgivaravgifter och lägre arbetslöshet.

Idén är att arbete ska beskattas mindre än inkomster från pension, sjukpenning och a-kassa. På så vis ska pensionärer, sjuka och arbetslösa bli mer motiverade att arbeta. Dessutom ska fler jobb skapas när lägsta-lönerna pressas nedåt.

Det här är i grund och botten klassisk borgerlig politik. Skattesänkningar ska ge människor incitament att arbeta. Stimulans på individnivå ska öka antalet arbetade timmar i ekonomin.

PROBLEMET ÄR ATT det inte fungerar. Riksrevisionen och SCB har konstaterat att avdraget knappast har haft någon effekt överhuvudtaget. Bara 2 procent uppger att de jobbar mer på grund av jobbskatteavdraget.

Det är få som överhuvudtaget känner till att avdraget har införts.

Det är också "arbetslösa, ej i arbetskraften och personer som är utrikes födda" – de som skulle stimuleras allra mest av jobb-

skatteavdraget – som i lägst utsträckning känner till reformen.

SÅ DEN DYRA SKATTEREFORMEN har öka klyftorna mellan de som arbetar och de som står utan arbete, men har inte åstadkommit några positiva bieffekter. Jobbskatteavdraget ger inte de beteendeförändringar som regeringen hade räknat ut att det teoretiskt borde ge.

Erik Hegelund är ekonom och skribent på bloggen Vänsterekonomerna. Han tycker att regeringen har varit för optimistisk i sina prognoser. Sverige är ett land med relativt små inkomstklyftor, i den typen av ekonomier ger jobbskatteavdraget liten utdelning.

– Och i andra länder har den här reformen mest av allt påverkat ensamstående mammor, men i Sverige är den gruppen redan i arbete i relativt hög utsträckning.

Men jobbskatteavdraget sänker som sagt de lägsta lönerna, eftersom skattelättnader generellt dämpar kraven på löneökningar. Eftersom det relativt sett blir mer lönsamt att arbeta minskar samtidigt reservationslönerna, de lägsta löner för vilka människor är beredda att ta ett arbete, vilket även det bidrar till sänkta lägstalöner.

Det konkreta resultatet är ingen slump – Reinfeldt hymlar inte med att han vill

Fler skulle gå igenom systemet samtidigt som det skulle bli billigare. Resultatet blev en sämre arbetsmarknadspolitik och att det blev svårare att få ett jobb.

tvunga tillbaka lönerna inom LO-yrken. Men det har en fördelningspolitisk effekt, att mer av samhällets rikedom samlas hos färre, som man inte gärna talar högt om från regeringshåll.

Erik Hegelund säger att det huvudsakliga inslaget i flera av regeringens reformer inom arbetsmarknadspolitikerna är att de sänker lägsta lönerna. Idén är att när arbetskraften blir billigare ska företagen ha råd att anställa och då ska sysselsättningen öka.

– Det är generellt sett en korkad väg att gå. I USA har man det så här, där har man hög sysselsättning men många människor kan inte försörja sig trots att de har jobb.

EN AV REGERINGENS dyraste reformer har varit sänkningen av arbetsgivaravgiften. Den som är 18–26 år kostar i dag hälften så mycket i sociala avgifter för en arbetsköpare som för fyra år sedan.

Det här ska stimulera anställningar och pressa tillbaka ungdomsarbetslösheten. Men återigen verkar det som regeringens teoretiska modeller inte sammanfaller särskilt väl med verkligheten. Handels- och Hotell- Och Restaurangfacket har rapporterat att antalet anställda ungdomar och arbetade timmar som utförts av ungdomar i deras branscher i själva verket minskat sedan förra valet.

Svenskt Näringsliv tycker sig kunna utläsa att antalet arbetade timmar är oförändrat, men i vilket fall som helst kan ingen påstå att sänkta arbetsgivaravgifter för unga leder till fler unga i arbete.

– Det finns inget tydligt samband mellan sänkta arbetsgivaravgifter och lägre arbetslöshet, säger Erik Hegelund.

Tidigare studier bekräftar bilden. En sänkning av arbetsgivaravgiften är inte det trollspö som viftar bort ungdomsarbetslösheten. Däremot är det som sagt en dyr reform.

Erik Hegelund tycker att ett annat sätt att använda de pengarna skulle kunna vara att anställa människor i offentlig sektor, eller satsa på arbetsmarknadsutbildningar. Han varnar också för att sänkningen av arbetsgivaravgiften kan ha en motsatt effekt.

– En företagare kan lockas till att ta in en ung människa, men när den personen närmar sig 27 år kanske man inte plötsligt vill se kostnaderna fördubblas, så då ledsnar man på sina unga anställda.

Erik Hegelund tycker att sänkningen av arbetsgivaravgifter har befäst ungdomars position på arbetsmarknaden.

– I dag har unga ofta korta anställningar med liten anställningstrygghet. Regeringens sänkta arbetsgivaravgift minskar ungas möjligheter att få fasta anställningar ännu mer.

MALIN JUNESTAV TYCKER att en viktig skillnad mellan den traditionella och den nya arbetslinjen är synen på sjukskrivningar.

– Förr pratade man inte om sjukskrivningar i samband med arbetslinjen, det var

socialpolitik, men nu har den knutits samman med sysselsättningspolitiken.

Sjuka ska ut i arbete, därför har en borte gräns etablerats för hur länge en person får vara sjukskriven innan den blir utförsäkrad och måste anmäla sig till Arbetsförmedlingen, för att om möjligt stå till arbetsmarknadens förfogande. Vid årsskiftet förlorade 14 000 personer sin sjukförsäkringsersättning.

Fem månader senare var ungefär 1 800 av dem i arbete, men mer än hälften i någon form av stödarbete. Bland de som hade fått arbete utan stöd var ungefär hälften sysselsatta i så kallade nystartsjobb. Kontentan är att endast 370 personer, tre procent av dem som utförsäkrades, kom tillbaka i arbete utan stöd.

Så sjukförsäkringsreformen har knappt haft någon effekt på det så kallade "utanförskapet". Den djupaste konsekvensen är att det helt enkelt blivit dyrare att vara sjuk i Sverige. Bakom den politiken döljer sig enligt kritiker den illa dolda föreställningen om att sjuka i hög utsträckning läsas och fuskar sig till sin ersättning.

– Det är ett slags misstroende som går igenom flera av de här reformerna. Regeringen tycker att folk inte anstränger sig tillräckligt mycket, säger Erik Hegelund.

Det är svårt att föreställa sig att någon skulle vilja leva på den magra inkomsten från sjukförsäkringen. Utvärderingar visar

också att det

bara är två procent som överhuvudtaget kan misstänkas för att använda sig av fusk och missbruk för att få sjukersättning eller socialbidrag. Däremot tror allmänheten att sjuka fuskar i högre utsträckning än de faktiskt gör. Det är i sig inte förvånande, eftersom signalerna från den politiska ledningen har varit att de sjuka kan och ska drivas tillbaka in i arbete.

Även om Alliansregeringen till stora delar har omdefinierat vad arbetslinjen betyder så har den generella inriktningen för arbetsmarknadspolitikerna legat fast sedan den förra borgerliga regeringen i början av 1990-talet.

– I retoriken har Socialdemokraterna fortsatt att prata ungefär som på åttiotalet, men i praktiken har det varit stor konsensus mellan dem och borgarna om att det ska vara mer betoning på det egna ansvaret, säger Malin Junestav.

Hon tror att det här hänger ihop med en internationell trend. Inflytserika institutioner har länge verkat för att stater ska lägga om sina trygghetssystem, utifrån föreställningen om att det ska gynna tillväxt.

– I EU och OECD finns en stark diskurs som går ut på att länder inte ska genomföra så kallade sysselsättningsvänliga reformer, eller med andra ord inte ha för mycket trygghet i systemen, för då kommer

människor inte vara motiverade till att jobba.

Här avtecknar sig ett skifte i synen på människor och arbete som kan få konsekvenser för lång tid framöver. I arbetslinjens barndom i början av 1900-talet var det självklart att människor skulle tvingas in i arbete med piska – eftersom fattiga var lata och helst inte ville arbeta. Under uppbyggnaden av välfärdsstaten Sverige var själva utgångspunkten i debatten att människor verkligen ville arbeta, därför hade de en rätt till arbete.

– I dag har vi i hög utsträckning gått tillbaka till att arbetslöshet är ett individuellt problem. Det här med det egna ansvaret ligger som en röd tråd genom politiken. Därför ökar kraven på motprestationer från den som är sjuk eller arbetslös, säger Malin Junestav.

Regeringen talar gärna om att den med framgång har ridit ut den ekonomiska krisen. Men Erik Hegelund är kritisk mot hur man hanterat arbetslösheten.

Han påpekar att sysselsättningen i Sverige inte har varit så här låg på över tio år. Regeringen har varit fixerad vid att öka arbetskraftsutbudet, att ställa fler människor till arbetsmarknadens förfogande.

Den samlade effekten i åtgärderna har också åstadkommit just detta.

– Men det fungerar inte när det saknas en efterfrågan på arbetskraft. Då hjälper det inte heller att regeringen är helt uppsnurrad vid tanken på att skattesänkningar ska lösa alla problem, säger Erik Hegelund.

SVERIGE HAR UNDER LÅNG tid varit på väg bort från den nordiska välfärdsmodellen, och under Alliansregeringen har den utvecklingen intensifierats.

Men sett över tid har Sverige trots att gängse nationalekonomiska modeller när vi framhärdat med höga nivåer i trygghetssystemen, en stor andel offentlig konsumtion i relation till den privata, jämn inkomstfördelning och höga skatter. Enligt den nyliberala doktrinen borde Sverige ha plågats av låg sysselsättning och hög arbetslöshet – men så har inte varit fallet.

– De nordiska välfärdsländerna är ett levande bevis på att högerns devis inte stämmer, säger Erik Hegelund.

I den här valrörelsen har Moderaternas partisekreterare Per Schlingmann talat om att Sverige ska bli mer likt andra länder. Den retoriken stämmer väl överens med regeringens förda politik, särskilt på jobbområdet. Arbetslinjen ökar klyftor och utdelar hårda ekonomiska straff till de som står utan arbete. Den är en kilspets in i de system och ideologiska föreställningar som utgjort grunden för vår samhällsmodell.

Sverige håller verkligen på att bli mer som andra länder, vårt samhälle förändras i snabb takt medan finansminister Anders Borg alltjämt talar sig varm för den traditionella svenska modellen.

Skattereformen har medfört ökade klyftor mellan de som har arbete och de som står utan.

FOTO: SCANPIX

FOTO: SCANPIX